Miljöförbundet Jordens Vänner
Friends of the Earth Sweden

Slutrapport - Hållbart skogsbruk i fjällnära skog

Att kombinera både ekonomi och ekologi är fullt möjligt.

Projektledare Carl-Gustaf Lundgren MJV

Slutrapport - Hållbart skogsbruk i fjällnära skog

Bild 1: Utsikt från berget Piellovare utanför Kåbdalis.

Bakgrund

Miljöförbundet Jordens vänner (MJV) är världens största miljöorganisation med ett brett internationellt nätverk (Friends of the Earth). MJV/Sverige är verksamma och delaktiga inom bl a FSC (Forest Stewardship Council) och Miljömålsrådet för att konstruktivt stödja en utveckling mot det av riksdagen uppställda miljömålet levande skogar.
MJV:s utskott Svensk skog har sedan drygt åtta år tillbaka aktivt arbetat för ett hållbart skogsbruk både lokalt, nationellt och internationellt. MJV har genomfört flera skogsprojekt de senaste åren: *Kontinuitetsskogsbruk i praktiken*, *Nätverksaktiviteter för utveckling av kalhyggesfritt skogsbruk, Hållbart skogsbruk-Levande skogar med inriktning på Ryssland och Baltikum, Kompetensutveckling för verksamma skogsägare och nu senast Hållbart skogsbruk i fjällnära skog som redovisas i denna rapport.*

Projektet *Hållbart skogsbruk - Levande skogar* tilldelades medel av Naturvårdsverket. Ett seminarium om hållbart skogsbruk genomfördes av MJV i Sverige mars 2009 , med representanter från de länder som nämnts ovan. Detta projekt förlängdes under projektnamnet Hållbart skogsbruk i Ryssland och Baltikum och avslutades juli 2010. Projektet gav mycket i utbyte och slutrapport finns på vår hemsida www.mjv.se

Projektet har möjligjort ett fördjupat internationellt samarbete. Även Hållbart skogsbruk i fjällnära skog har huvudsakligen finansierats av Naturvårdsverket.

MJV:s utskott *Svensk skog* har under nationellt skogsarbete kommit i kontakt med samernas och rennäringens levnadsförhållanden och MJV har samarbetat sedan några år tillbaka med Samernas Riksförbund exempelvis i samband med framtagningen av samernas skogspolicy. Både MJV och samerna är dessutom representerade i FSC;s styrelse.
Kontakter med flera samebyar har till en början skett på initiativ av renägande samer och MJV har fört en dialog med samerna om nyttan av ett mer ansvarsfullt skogsbruk än vad vi kan se idag. MJV anser tillsammans med flera miljöorganisationer att dagens svenska kalhyggesbruk är icke uthålligt och förbrukar naturresurser och utarmar våra skogsekosystem. Av denna anledning är MJV delaktiga i svenska FSC som har som mål att bedriva ett ansvarsfullt skogsbruk. MJV;s mål är att förnya, stärka FSC;s varumärke och att således bla införa både ökad miljöhänsyn och ett giftfritt hyggesfritt skogsbruk i standarden.

Idag anser MJV att varumärket FSC tyvärr alltmer förlorar sin trovärdighet. Våra skogsprojekt syftar bla till en nödvändig förnyelse av svenskt skogsbruk generellt och därmed även ett förändrat mer trovärdigt FSC.

Projektet Hållbart skogsbruk i fjällnära skog har haft som huvudmål att ta fram en tydlig plan för hur ett kalhyggesfritt skogsbruk i fjällnära skogsbruk skall förverkligas. En överenskommelse med samer, Skogsstyrelsen, Skogsbolag, MJV och skogsentreprenör skulle tagas fram och i bästa fall skulle även demo-områden kunna presenteras. En överenskommelse och en tydlig handlingsplan är nu framtagen som presenteras nedan. Genom exceptionella väderförhållanden, en mycket kall vinter och svåra snöförhållanden har vi varit tvungna att skjuta på planerade avverkningar och tänkta demo-områden för uthålligt hyggesfritt skogsbruk fram till kommande höst 2011.

Sedan kalhyggesbrukets debut i början på 1950-talet har allteftersom, antalet hänglavsskogar och marklavsskogar rejält minskat och därmed renarnas födotillgång. Idag är det vanligt att många samebyar tvingas till stödutfordring för att klara vintrarna. Det är därför av yttersta vikt att det framtida skogsbruket bedriver ett uthålligt skogsbruk som inte utarmar fauna och flora. Ett kalhyggesfritt skogsbruk med hög miljöhänsyn innebär ett brukande utan att förbruka biologisk mångfald och därmed även ett varsamt brukande av de för rennäringen nödvändiga mark och hänglavsskogarna.

Hänglaven har minskat med hälften sedan 1950-talet, enligt riksskogstaxeringen. Reservaten har blivit allt viktigare för att behålla de för rennäringen viktiga gammelgranskogarna. Skogsreservaten räcker dock inte, även om även dessa behövs i större omfattning. Förutom ökade resrvatsområden krävs omedelbart ökad hänsyn i produktionsskogarna och dels behövs ett uthålligt skogsbruk i verklig mening såsom hyggesfritt skogtsbruk med stor miljöhänsyn.

Reservat och hyggesfritt skogsbruk har således blivit allt viktigare allteftersom dagens kalhyggesbruk ofta med låg miljöhänsyn fortsätter den pågående utarmningen av våra skogsekosystem.
FSC lever idag inte upp till miljöcertifieringens krav på hänsyn till ursprungsnäringen enligt MJV och samernas representanter.

Enligt SCA;s företrädare i Norrbotten har man nu inom företaget insett att det nu måste till en betydligt bättre anpassning av skogsbruket med tanke på rennäringen.
Denna attityd gör det meningsfullt att påbörja ett samarbete med syfte att i verklig mening ge konkreta exempel på ett skogsbruk som tar betydligt större hänsyn både till skogens ekosystem och till rennäringen. Detta är en anledning till att MJV nu tror på en förändring och därmed en omställning både i attityd och i praktisk handling.

Fortsatt projektarbete planeras 2011, delvis i samarbete med SCA, och nya projektmedel har sökts för att fullfölja, genomföra och utveckla konkreta exempel på hyggesfritt uthålligt skogsbruk i fjällnära skogar.
Mycket tidskrävande förarbete för kommande avverkningar har genom projektet Hållbart skogsbruk i fjällnära skog, således genomförts och redovisas fortsättningsvis.

Genomförande

Projektet Hållbart skogsbruk i fjällnära skog är unikt genom ett pågående nära och brett samarbete/dialog med en miljöorganisation och representanter för flera samebyar. Initiativet kom från Sirges sameby. Genom skogsbolagens pågående skogsavverkningar med kalhyggen, markberedning och plantering har som tidigare påpekats antalet mark och hänglavsskogar rejält minskat. Samebyarna har inte upplevt att skogsbolagen tagit tillräcklig hänsyn till rennäringen.
MJV som miljöorganisation är numera känd för att kunna påverka och dessutom vara drivande i Sverige för alternativa brukarformer såsom kalhyggesfritt skogsbruk , benämnt kontinuitetsskogsbruk även kallat K-skogsbruk.
MJV som organisation är ofta inriktad på systemförändringar snarare än ”lappa och laga”. Att i samarbete med samebyar och utifrån deras behov vara ett stöd för utveckling mot ett uthålligt systemförändrande skogsbruk har varit och är för båda parter värdefullt och konstruktivt.

Skogsreservat är nödvändigt där det förekommer mycket höga miljövärden. Helt avgörande för att nå det av riksdagen fastställda miljömålet Levande skogar är dessutom utvecklingen av ett ekologiskt ekonomiskt och uthålligt brukande av all skogsmark. Reservat är väsentligt men otillräckligt för att nå miljömålet levande skogar. Utan dessutom ett systemskifte av dagens utarmande kalhyggesbruk kommer de av riksdagen beslutade miljömålen inte att nås.

Täta kontakter vad gäller skogsfrågor har tagits med bla. representanter för flera samebyar, Skogsstyrelsen, skogsbolag, miljöorganisationer, Svenska kyrkan, Skogs och träfacket och Samernas Riksförbund. Genom MJV;s medverkan i FSC har dessa kontakter utvecklats. Även kontakter med Jokkmokks kommun har tagits i syfte att främja landsbygsutveckling och nya initiativ.

Deltagande i samernas Riksförbunds skogsgrupp och kontakter med Sveaskog och SCA har utvecklats. Genom MJV;s initiativ inom FSC har ett samarbete med Europas största skogsbolag SCA påbörjats. SCA har visat sig samarbetsvilligt att tillsammans med MJV i praktiken genomföra ett hyggesfritt skogsbruk, k-skogsbruk inom skogsområden som av samebyarna bedömts viktiga för rennäringen. De samebyar som till en början är aktuella och som MJV för en dialog med är främst Udtja sameby, Jokkokaska sameby, Tuorpo sameby och Sirges sameby.
MJV har dessutom ett bra samarbete med representanter från Skogsstyrelsen i Jokkmokk, Länsstyrelsen i Luleå och forskare på SLU i Umeå.

På ett nyligen genomfört möte i Kåbdalis med representanter för samebyar och MJV;s skogsrepresentanter presenterades s.k nyckelområden, dvs mycket värdefulla skogsekosystem för rennäringen som riskerar kalhuggning. Genom pågående skogskarteringar och upprättande av renbruksplaner möjliggöres mer detaljerade uppgifter om värdefulla skogsområden. Flera samebyar har nyligen utfört kompletta inventeringar och andra är på gång. MJV och representanter för samebyar har även tidigare träffats och i fält fört dialog om var det är lämpligt att utveckla ett uthålligt hyggesfritt skogsbruk.

Bild 2; Representant för Udtja sameby visar försök
med ökad miljöhänsyn i hänglavsskogar.

Genom samråd rennäring skogsnäring om aktuella avverkningsplaner finns nu bättre förutsättningar för att på ett systematiskt sätt göra skogliga bedömningar. Det är mycket väsentligt att Länsstyrelsens skogsinventeringar av mycket höga miljövärden beaktas och att både hyggesfritt skogsbruk och naturligtvis det sedvanliga hyggesbruket ej utföres på dessa marker utan lämnas orörda.
Genom samarbete MJV och samebyarnas representanter har underlag tagits fram där hyggesfritt skogsbruk rekommenderas. I samarbete med SCA förs sedan en dialog om hur detta skall ske i praktiskt skogsbruk. Målet är att skapa flera demo-områden med hyggesfritt skogsbruk där skogsmarken brukas varsamt utan att förbrukas och att dessa skogar sedan förhoppningsvis skall bli föredömen och exempel på ett uthålligt brukande som gynnar alla inklusive rennäringen.
Genom MJV;s deltagande i FSC kommer styrelsen att informeras och förhoppningsvis påverkas.
MJV har initierat en arbetsgrupp inom FSC där förutom MJV;s representanter även ingår företrädare för SCA och Hela Sverige skall leva. Arbetsgruppen skall ge förslag till FSC;s standardkommitee och styrelse hur ett införande av hyggesfritt skogsbruk skall kunna implementeras i FSC-standarden. En sådan standardrevision är fullt möjlig att genomföra inom en snar framtid såvida styrelsen och standardkommiten bejakar en nödvändig utveckling mot ett uthålligt skogsbruk.

Diskussion

Området industriell ekologi är intressant bla ur ett skogsperspektiv. Begreppet började myntas för ca 30 år sedan. Tanken var att vi måste börja betrakta vårt samhälle som ett slags ekosystem. Från början var området fokuserat på hur vi använder energi och material i samhället. Senare har vi börjat förstå att produktens hela livscykel måste beaktas då vi utvärderar hållbarhet.

Vi har för inte så länge sedan vant oss vid att vi kan utvinna resurser utan att tänka på att dessa kan ta slut. Först nu börjar vi förstå att vi slagit i taket och att vi har fått effekter i miljön som hotar hela vår existens. Svenskt och nordiskt skogsbruk tycker jag är ett bra exempel på på hur sent vi börjar vakna. Det svenska skogsbruket överlag sedan kalhyggesbruket blev dominerande under 50-talet har fram till nu tagit hänsyn till att antalet träd inte blir färre men helt missat den biologiska mångfalden.

Utarmningen av skogsekosystemen är fortfarande en pågående process orsakat av både okunskap, oförmåga och/eller ovilja att se helheter. Denna oförmåga är även fortfarande alltför vanlig inom den svenska miljörörelsen. Genom alltför stor fokusering på reservat har vi blundat och förhindrat ett nödvändigt systemskifte i hållbara brukarmetoder.
Nuvarande svenska FSC som på papperet utger sig för att bedriva ett hållbart skogsbruk visar sig i praktiken främja ett fortsatt förbrukande av biologisk mångfald.
MJV är delaktiga i FSC och försöker konstruktivt stärka varumärket genom radikala förändringar i standarden som är helt nödvändiga för att kunna vända utvecklingen.

Skälen till att vi fått denna utveckling är många. Ett är okunskap om den långsiktiga utvecklingen. Det tog mer än 40 år innan vi såg de negativa efffekterna av mirakelmedicinen DDT. Idag bedriver vi svenskt skogsbruk med hjälp av exempelvis giftanvändning på granplantor i vällovligt syfte att undvika insektsangrepp.
Vi vet idag att naturlig föryngring är ett verksamt motmedel, medan vi ändock fortsätter kalhyggesbruket med efterföljande giftanvändning av plantor. Det fungerar men vi vet ej konsekvenserna och plantagerna vet vi utarmar biologisk mångfald, ändå fortsätter vi varför??
MJV;s syn är att kortsiktiga vinstintressen och oförmåga hos många i skogsnäringen att visa en öppen attityd till mer moderna brukarformer.

Ett annat skäl till vår eftersläpning och oförmåga att tänka i helheter är att utbildningarna på våra universitet fortfarande är uppdelade på ett mycket traditionellt sätt i olika kunskapsområden. Dessutom är samverkan mellan forskare och andra aktörer i samhället bristfällig. Förståelsen för hur vi skall hantera konflikter mellan olika intressen är dessutom ej den bästa.
Förenklat skulle man kunna säga att industriell ekologi försöker komma fram till hur vi kan skapa resurssnåla kretslopp drivna av förnyelsebar energi och som inte förstör de naturliga ekosystemen. Svenskt skogsbruk är i stort behov av en omställning.
Konflikten mellan det svenska skogsbrukets kortsiktiga intressen och den akuta bristen på hänglavsskogar exemplifierar enligt MJV den obalans och oförmåga som svenskt skogsbruk av idag lider av. MJV försöker konstruktivt att i viktiga nätverk åstadkomma en omställning.

Projektet Hållbart skogsbruk i fjällnära skog är ett försök att gå från teori till praktik och samtidigt inbegripa och skapa demokratiska processer där visioner för hållbara samhällen är fullt möjliga att förverkliga. Någon måste lägga pusslet.

Bild;3 Kvällsljus från berget Piellovare.

Resultat

Genom ett unikt samarbete med flera lappländska samebyar, Sirges sameby, Tuorpo sameby, Jokkokaska sameby och Utija sameby och MJV har en plan utarbetats för hur viktiga värdekärnor för rennäringen kan undvika kalhyggesbruk och istället brukas med varsammare skogsbruksmetoder. Samebyarna är även representerade i Samernas Riksförbunds skogsgrupp. Kontinuerliga kontakter med bla representanter för samebyar, Skogsstyrelsen, skogsbolag, Länsstyrelsen och skogsforskare har gjort detta möjligt.
Genom täta kontakter med skogsaktörer har detta i sig inneburit en bred kunskapsutveckling som framöver förhoppningsvis innebär en utveckling mot ett mer uthålligt skogsbruk med fokus på rennäringen men säkert även med spridningseffekter på svenskt skogsbruk överlag. Projektet har även genererat ökad dialog och samarbete både inom miljörörelsen och mellan MJV och skogsbolagen. Genom MJV;s medverkan i FSC har information om hyggesfritt skogsbruk och samernas situation uppmärksammats alltmer.

Under hösten 2011 planeras genomförande av uthålligt hyggesfritt skogsbruk i skogsområden viktiga för rennäringen. Målet är att skapa flera demo-områden där ett uthålligt varsamt skogsbruk kan bedrivas utan att utarma skogsekosystemen och därmed möjliggöra både Levande skogar och en levande rennäring. Genom MJV;s medverkan i FSC har ett samarbete med SCA påbörjats. SCA äger stora skogsmarksområden som nyttjas av rennäringen. Denna försöksserie kommer förhoppningsvis att kunna visa att metoden hyggesfritt skogsbruk förutom att den ger ökad biodiversitet även ur ekonomisk synpunkt är fullt godtagbar.
Projektet kommer att analyseras av bla Peter Lohmander, professor i skoglig företagsekonomi med inriktning på ekonomisk optimering, fakulteten för skogsvetenskap SLU i Umeå.

Utan ett väl fungerande ekosystem omöjliggöres även ett långsiktigt lönsamt uthålligt skogsbruk. Uthålliga ekosystemtjänster är basen för all verklig utveckling. Påbörjan av ett verkligt uthålligt skogsbruk i fjällnära skog kommer att ha en påverkan även på det skogsbruk som bedrives i södra Sverige.
Sverige behöver i praktiken kunna visa upp ett uthålligt skogsbruk inte bara i renbruksområden utan överlag där hållbart långsiktigt brukande av naturresurser premieras. När svenskt skogsbruk i praktiken kan visa upp hur ett skogsbruk som inte förbrukar naturresurser ser ut, först då kan Sverige tillföra kompetensutveckling även utanför landets gränser. Jokkmokks kommun blir förhoppningsvis Sveriges första kommun som kommer att kunna använda genomförandet av hyggesfritt skogsbruk i sin marknadsföring.

Ödenäs 2011-03-19

Carl-Gustaf Lundgren
Tel; 0322-53330
carl-gustaf.lundgren@sverige.nu